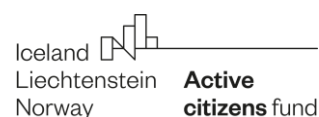

DIAGNOZA SPOŁECZNEGO OTOCZENIA WISŁY W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO- POMORSKIM

RAPORT Z BADANIA

GRUDZIEŃ 2022

SPIS TREŚCI

ZAŁOŻENIA DIAGNOZY	3
PODMIOTY WOKÓŁ WISŁY, ICH ROLA I DZIAŁANIA	6
WYZWANIA ZWIĄZANE Z OBECNYM ZAGOSPODAROWANIEM I WYKORZYSTANIEM POTENCJAŁU WISŁY DO PROWADZENIA DZIAŁAŃ	14
WSPÓŁPRACA W OBSZARZE WISŁY W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM	20
BARIERY OGRANICZAJĄCE WSPÓŁPRACĘ WOKÓŁ WISŁY	26
PRZYSZŁE KIERUNKI WSPÓŁPRACY	28
KIERUNKI ROZWOJU WISŁY I JEJ OTOCZENIA W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM	33
NA ZAKOŃCZENIE	41

ZAŁOŻENIA DIAGNOZY

Diagnoza społecznego otoczenia Wisły w województwie kujawsko-pomorskim została zrealizowana w ramach projektu „Wisła wciąga”, którego celem jest **budowanie społeczności sojuszników Wisły oraz wzmocnienie i rozwój działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, mieszkańców, instytucje na rzecz i wokół Wisły na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego.**

Projekt realizowany jest przez Fundację Wolna Wisła i Pracownię Zrównoważonego Rozwoju z dotacji programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszy EOG.

Celem diagnozy przeprowadzonej w okresie grudzień 2021 – kwiecień 2022 było:

- › rozpoznanie społecznego otoczenia kujawskiego odcinka Wisły: mapowanie działających instytucji, organizacji, grup nieformalnych, charakteru i zakresu podejmowanych działań wokół Wisły,
- › rozpoznanie relacji między interesariuszami otoczenia Wisły w regionie,
- › rozpoznanie potencjałów oraz wyzwań i potrzeb zmian związanych z prowadzeniem działań wokół Wisły,
- › rozpoznanie potencjałów oraz wyzwań w odniesieniu do budowania sieci współpracy podmiotów, których działania są lub mogą być związane z kujawskim odcinkiem Wisły.

Badanie zostało zrealizowane poprzez zastosowanie różnych techniki badawczych, co pozwoliło na zaangażowanie różnorodnej grupy interesariuszy (respondentów) oraz uzyskanie szerokiej perspektywy w odniesieniu do postawionych celów badania.

Zastosowane techniki badawcze:

- › **Analiza danych zastanych**

Analiza objęła przede wszystkim wojewódzkie i lokalne dokumenty strategiczne.

- › **Wywiady indywidualne**

Przeprowadzono 15 wywiadów indywidualnych, w których wzięli udział eksperci, przedstawiciele NGO, instytucji publicznych czy przedsiębiorców działających w otoczeniu Wisły.

- › **Badanie ankietowe on-line**

Zebrano 40 kwestionariuszy ankiet online, w których wypowiedzieli się eksperci, przedstawiciele NGO, instytucje publiczne, grupy nieformalne, przedsiębiorcy i mieszkańcy.

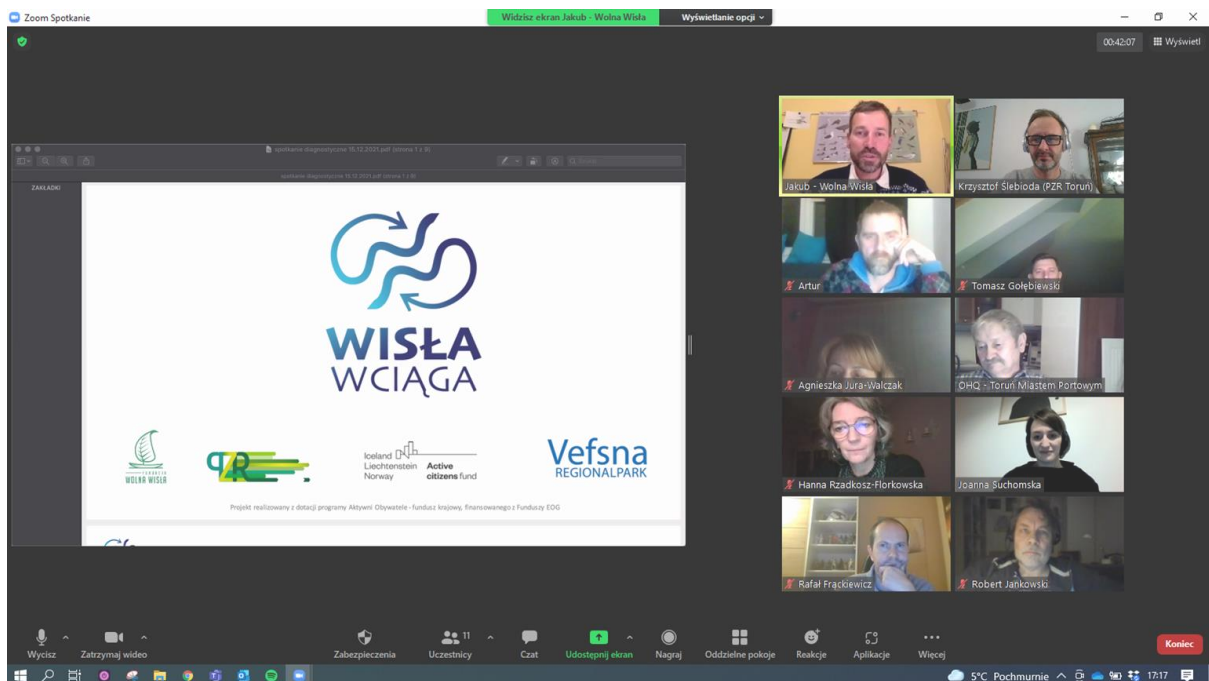
- › **Warsztaty diagnostyczne**

Zorganizowane zostały dwa spotkania informacyjno-diagnostyczne, których integralnym elementem była praca warsztatowa wokół potencjałów i problemów prowadzenia działań z wykorzystaniem Wisły.

Pierwsze spotkanie odbyło się w formule bezpośredniej (12 grudnia 2021 roku), wzięło w nim udział 25 osób (9 przedstawicieli NGO, 9 przedstawicieli instytucji publicznych, 4 ekspertów i 2 osoby reprezentujące mieszkańców, grupy nieformalne czy przedsiębiorców) z nadwiślańskich miast i gmin województwa kujawsko-pomorskiego. Drugie spotkanie zostało zorganizowane w formule online (13 stycznia 2022 roku), co umożliwiło udział uczestników z dalszych regionów województwa. Wzięło w nim udział 7 osób (2 przedstawicieli NGO, 1 przedstawiciel instytucji oraz 4 osoby reprezentujące mieszkańców, grupy nieformalne czy przedsiębiorców).

Zdj. 1. Spotkanie informacyjno-diagnostyczne (źródło: PZR)

Zdj. 2. Spotkanie informacyjno-diagnostyczne on-line (źródło PZR)

Raport podzielony jest na cztery części, które charakteryzują obecny stan wykorzystania Wisły do prowadzenia działań oraz oczekiwane przez interesariuszy kierunki rozwoju współpracy i zakresu działań wokół rzeki:

- 1) podmioty wokół Wisły, ich rola i działania,
- 2) wyzwania związane z obecnym zagospodarowaniem i wykorzystaniem potencjału Wisły do prowadzenia działań,
- 3) współpraca w obszarze Wisły w województwie kujawsko-pomorskim,
- 4) kierunki rozwoju Wisły i jej otoczenia w województwie kujawsko-pomorskim.

Za przeprowadzenie procesu diagnozy i opracowanie raportu odpowiada Pracownia Zrównoważonego Rozwoju.

Pytania i uwagi dotyczące przeprowadzonego badania można kierować do Joanny Suchomskiej pod adresem mailowym: j.suchomska@pzs.org.pl.

Najważniejsze ustalenia dotyczące zagadnień poruszanych w tej części raportu:

1. Wokół Wisły w województwie kujawsko-pomorskim skupionych jest wiele, zróżnicowanych podmiotów, które realizując swoje cele wykorzystują potencjał Wisły. Poprzez podejmowane przedsięwzięcia mają równocześnie realny wpływ na wzmocnienie potencjału Wisły w regionie.
2. Mimo tego, że dla wielu podmiotów Wisła nie jest głównym obszarem realizowanych działań, przekrój podejmowanych przedsięwzięć związanych z rzeką pozwala na wzmocnienie kluczowych potencjałów Wisły: propagowanie walorów turystycznych i krajobrazowych wsi nadwiślańskich i Wisły, ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego związanych z Wisłą, zdobywanie i upowszechnianie wiedzy o regionie i Wiśle, nawiązywanie i wzmocnianie współpracy z innymi jednostkami działającymi wokół Wisły.
3. Wysoką aktywność i zaangażowanie w działania wokół Wisły wykazują przede wszystkim organizacje pozarządowe, działające w różnych obszarach (organizacja imprez nadwiślańskich, inicjatywy o charakterze edukacyjnym i promocyjnym, działania w trosce o ochronę walorów przyrodniczych rzeki). Mniejsze zaangażowanie dotyczy lokalnych samorządów – podkreśla się ich zainteresowanie włączaniem się do wspólnych inicjatyw i jednoczesną bierność w zakresie własnych działań.
4. Mieszkańcy i społeczności nadwiślańskich gmin w regionie cechuje raczej postawa biernego odbiorcy zainteresowanego konsumowaniem wiślanych potencjałów. Trudno o indywidualne zaangażowanie osób, które nie są zrzeszone w grupy czy organizacje. Brakuje także przestrzeni, forum, gdzie mieszkańcy mogliby dyskutować o potrzebach i oczekiwaniach związanych z wykorzystaniem Wisły, ale też uzyskać wsparcie na początku swojego zaangażowania w aktywne działania w otoczeniu Wisły.

W realizację badania zaangażowaliśmy zróżnicowane grono interesariuszy skupionych wokół Wisły w województwie kujawsko-pomorskim: organizacje pozarządowe (12), w tym działające w obszarze ochrony środowiska i ekologii (6), organizacje turystyczne i zajmujące się rekreacją (5), organizacje wędkarskie (2), grupy nieformalne (2), przedstawiciele samorządów gminnych (3), instytucji naukowych (5), instytucji kultury, instytucji odpowiadających za zarządzanie infrastrukturą rekreacyjno-sportową na Wiśle (2) oraz za bezpieczeństwo na wodach i żeglugę.

Dla wielu podmiotów **Wisła nie jest głównym obszarem realizowanych działań, jednak przekrój przedsięwzięć związanych z rzeką, w które angażują się badani interesariusze jest szeroki:**

- › działania kulturalne angażujące społeczność, animacja społeczna z wykorzystaniem zasobów historyczno-kulturowych Wisły,
- › propagowanie wypoczynku nad wodą, na przykład poprzez tworzenie i promocję ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych,
- › zagospodarowanie terenów nadwiślańskich do organizowania imprez plenerowych oraz uprawiania sportu i rekreacji,
- › prowadzenie działań edukacyjnych i ochronnych,
- › popularyzacja wiedzy o Wiśle, popularyzacja kultury wiślanej, upowszechnianie dziedzictwa kulturowego rzeki,
- › budowa historycznej tożsamości Wisły, ochrona zabytków,
- › ochrona dziedzictwa przyrodniczego i zachowanie różnorodności biologicznej doliny Wisły,
- › promocja obszaru Natura 2000 nad Wisłą, promocja Starorzeczna Wisły, osadnictwa mennonickiego i ewangelickiego,
- › promocja regionu i wsparcie marketingowe działań prowadzonych wzdłuż odcinka Wisły,
- › prowadzenie badań naukowych: kultury rzecznej, tradycji wodniackich, fauny i flory czy hydrologii Wisły,
- › budowa i utrzymanie nadwiślańskiej infrastruktury rekreacyjno-sportowej,
- › szkutnictwo ludowe,
- › żegluga, kajakarstwo i turystyka rzeczna, budowa infrastruktury żeglugowej,
- › wsparcie przedsiębiorstw społecznych działających w obszarze Wisły,
- › prowadzenie dyskusji z instytucjami odpowiedzialnymi za gospodarowanie zasobami wodnymi i branie udziału w postępowaniach administracyjnych,
- › rozmnażanie i połów ryb do celów hobbyistycznych: zarybianie Wisły, dbanie o gospodarkę wodną oraz odnawianie populacji ryb, na przykład jesiotra ostronosa,
- › dbanie o bezpieczeństwo na wodzie,
- › działania na rzecz powstania zapory w Siarzewie,
- › prowadzenie szkoleń i doradztwa w zakresie zanieczyszczania wód i gleb, wpływu produkcji rolnej na obszary nadwiślańskie.

Nie sposób opisać wszystkich aktorów, którzy podejmują działania wokół Wisły w naszym regionie, aby jednak bardziej szczegółowo pokazać czym się zajmują i w jaki sposób korzystają z potencjału Wisły w realizowanych przedsięwzięciach przywołujemy kilka przykładów.

Takie organizacje jak **Nadwiślańska Organizacja Turystyczna** czy **Kujawsko-Pomorska Organizacja Turystyczna** odpowiadają za promocję turystyki regionu i miast nadwiślańskich. Dodatkowo

Nadwiślańska Organizacja Turystyczna co roku organizuje Festiwal Wisły, w który zaangażowanych jest wiele podmiotów i lokalnych samorządów, aby wspólnie popularyzować tradycje wiślane.

Konstelacje Dobrych Miejsc to inicjatywa, która wyszła z organizacji turystycznej. Jest stworzona sieć miejsc, ciekawych punktów, które są godne odwiedzenia. Dużo z nich znajduje się przy brzegach Wisły. (W1)

Przymierzamy się do solidnej ewidencji terenów nadwiślańskich. Chcemy wydzielić miejsca warte zainteresowania i w jakiś sposób je opisać, oznaczyć (...). Oprócz tego planujemy ewidencję dla wodniaków (...) chcieliśmy po naszym odcinku Wisły pożegłować, zrobić dokładną dokumentację fotograficzną, jeśli chodzi o krajobraz, brzeg, ale też opisanie szlaku w celu zachęcenia do korzystania z tego odcinka. (W2)

Czernikowskie Stowarzyszenie Czyż – Nie na co dzień działa w obszarze edukacji, kultury i sportu. Od pewnego czasu prowadzi działania wokół chaty mennonickiej we Włęczu, które mają przyciągnąć mieszkańców nad Wisłę oraz zaznajamiać z kulturą mennonicką i flisacką. **Stowarzyszenie Nasze Silno** popularyzuje historyczne i przyrodnicze potencjały Wisły przez różnego rodzaju działania edukacyjne, animacyjne skierowane do mieszkańców.

Zdj. 3. Lokalna inicjatywa Czernikowskiego Stowarzyszenia Czyż-Nie zrealizowana w ramach projektu (źródło: FWW)

Druga impreza była jesienią. Była organizowana przez Stowarzyszenie Nasze Silno, był to Piknik Wiślany, w którego organizację włączył się Urząd Gminy. Mieliśmy tam swoje stoisko i finansowo pomogliśmy. Podczas imprezy były przeprowadzane spacerory ornitologiczne. (W4)

Kupiliśmy łódź. Jest na Jeziorze Stępińskim. Była już na Wiśle. Przewozimy dzieci łodzią po Wiśle. Staramy się ich ściągać na Naturę 2000, Martwą Wisłę i Zieloną Kępę. Robimy konkursy, plenery malarskie. Jeździmy na prom rowerami. Jest stamtąd widok na dobrzyńską stronę Wisły. Udaje nam się ściągnąć dzieci. Jak robimy plener malarski, to czują Wisłę i klimat. Z harcerzami robimy biwaki. Były piesze marsze pradoliną Martwej Wisły. (W6)

Stowarzyszenie Alauda zajmuje się ochroną przyrody, przede wszystkim w obszarze ochrony ptaków. Nad Wisłą organizują monitoring ptaków, w który co roku zaangażowanych jest blisko 50 wolontariuszy. Prowadzi też działania z zakresu ochrony czynnej, ukierunkowane na poprawę warunków gniazdowania i okresu lęgowego ptaków. Przedstawiciele stowarzyszenia stale włączają się w procedury administracyjne związane z wydawaniem decyzji, które mogą mieć wpływ na środowisko Wisły.

Podejmujemy działania związane z ochroną czynną: budujemy pływające wyspy, które mają za zadanie stworzyć dodatkowe, niezależne od poziomu wody miejsca gniazdowania dla ptaków, ochrona lęgów w ostatniej naturalnej kolonii mewy siwej na Wiśle. Stowarzyszenie jest stroną administracyjną przeciw powstaniu tamy. Złożyliśmy wnioski o wstrzymanie wykonalności decyzji środowiskowej, bo prawo ochrony środowiska daje taką możliwość. Od 4 miesięcy leżą bez rozpatrzenia. (W8)

Staramy się nawiązywać kontakty z instytucjami, które mają jakiś głos w tej dyskusji. Mam na myśli RDOŚ w Gdańsku i RDOŚ w Bydgoszczy. To są instytucje, które mają zarządzać obszarami Natura 2000. Przekonanie ich i zwrócenie im uwagi na pewne problemy ułatwia bezpośrednio działania w terenie. (W10)

Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego angażuje się w działania na rzecz Wisły głównie w dwóch obszarach. Pracując z rolnikami przy wdrażaniu różnego rodzaju programów ochrony roślin (na przykład wdrażanie dyrektywy azotowej), które mają bezpośredni wpływ na zanieczyszczenie wód, w tym Wisły. Wspierając przedsiębiorczość organizacji działających na obszarach wiejskich, w taki sposób, aby w planowanych działaniach uwzględniały i wykorzystywały zasoby wiślane.

To nie jest temat dla rolników pierwszoplanowy. Bardziej interesuje ich woda, pogoda, jak tanio wykorzystać ziemię na międzywale, żeby najwięcej zarobić. Im bliżej rolnik mieszka Wisły, tym bardziej będzie mu zależało. (W12)

Liczne podmioty prowadzą działania bezpośrednio na Wiśle. Przykładowo **Toruński Okręg Związku Żeglarskiego** zajmuje się organizacją wydarzeń sportowych i turystycznych, szerzeniem kultury żeglarskiej i szkoleniami na stopnie żeglarskie i motorowodne. **Agencja Kajakowa Zwinka** organizuje

splywy kajakowe, w tym także na Wiśle, oswajając społeczność z rzeką. Polski Związek Wędkarski w Toruniu odpowiada za gospodarkę rybami (przedstawia założenia czym będzie zarybiany zbiornik i podejmuje działania w celu odnowy populacji niektórych gatunków), z ramienia Straży Wędkarskiej dba o przestrzeganie regulaminów połowu ryb, organizuje też zawody wędkarskie dążąc do aktywizacji wędkarzy, podejmuje coroczne działania czyszczenia brzegów rzeki.

Kajmak, czyli Kajakowa Masa Krytyczna. Impreza ma na celu przełamywanie stereotypów, w jakimś zakresie się do tego przyczynia (...). Celem jest również integracja środowiska wodniackiego. Biorą w niej udział kajakarze, sklep nurkowy, żeglarze, ludzie, którzy pływają na kanadyjkach. Osoby, które pływają na innym sprzęcie chętnie się przesiadali na kajaki. Było to też forum do dyskusji na temat kondycji Wisły, stereotypów, co można zrobić (...). W pierwszym Kajmaku celem było stworzenie przystani kajakowej w Kaszczorku u zbiegu Drwęcy i Wisły. Ona powstała – Przystań Wygoda. Zrobiliśmy petycję, pod którą podpisali się kajakarze. (W7)

Badani interesariusze realizują swoje działania związane z Wisłą o zróżnicowanym zasięgu: **przeważnie w obszarze ponadregionalnym i regionalnym oraz na poziomie gmin, miast i ich obwarzanka.** Najmniejsza liczba badanych prowadzi działania na poziomie powiatu czy też pojedynczych miejscowości w gminach.

Analizując zakres działań różnych interesariuszy zaangażowanych wokół Wisły w regionie można wskazać kilka **kluczowych potencjałów rzeki, które są wykorzystywane w realizowanych przedsięwzięciach:**

- › kultura i historia Wisły oraz miast nadwiślańskich – wykorzystywana podczas Festiwalu Wisły i w organizacji wielu mniejszych wydarzeń kulturalnych pozwalających aktywizować społeczność, wokół tego tematu powstają liczne projekty edukacyjno-informacyjne,
- › dzikość Wisły i walory przyrodnicze – wykorzystywane do działań rekreacyjnych, przyciągnięcia mieszkańców nad Wisłę oraz prowadzenia działań ochronnych i edukacyjnych,
- › pojedyncze miejsca, zabytki czy inne atrakcje wokół Wisły – pozwalają na promocję regionu oraz budowę kompleksowego produktu turystycznego wokół Wisły,
- › produkty żywnościowe – wykorzystywane do budowania lokalnych produktów (powidła strzeleckie, wina z lokalnych winiarni), marki regionu oraz działań kulturalnych przyciągających mieszkańców.

Chociażby prom w Nieszawie, który był podawany jako atrakcyjna rzecz. Prom bocznookołowy jest jedynym w Polsce, który jeszcze działa i pływa. Stanowi to pewnego rodzaju atrakcję turystyczną i rozwój dla małego miasteczka Nieszawa. (W2)

Turystyka kulinarna, to też zagadnienie, które w ostatnich czasach się bardzo u nas rozwija (...). Inicjatywa Niech Cię Zakole, skupia w sobie walory turystyczne Zakola Dolnej Wisły. Jest to organizacja, która ma opracowane szlaki turystyczne, programy wycieczek, gdzie można popływać Wisłą, zjeść tradycyjne potrawy. To są ludzie pozytywnie zakręceny. Jest to szlak kulinarno-krajoznawczy. Ich mottem przewodnim jest to, że łączy nas Wisła. (W1)

Wisła stworzyła te warunki, bo tu są specyficzne warunki klimatyczne. Nasłonecznione skarpy, gdzie uprawia się śliwkę węgierkę, nasz tradycyjny produkt. Szczególnie smaczne powidła można wytworzyć. Przy okazji ich wytwarzania dzieją się inicjatywy jak festyny, zasmażanie śliwek w miedzianych kotłach. To przyciąga ludzi, turystów. (W12)

Tradycje winiarskie się rozwijają w naszym województwie. Można powiedzieć, że województwo nie jest orłem w tej dziedzinie, ale ostatnio zainteresowanie zakładaniem winnic jest coraz większe. W najbliższej okolicy mamy winnicę Bona Terra w miejscowości Krzyżówki, ciekawe przedsięwzięcie. Jest to obiekt nagradzany. Ten produkt wpisuje się w markę naszego województwa. Jest też mała winnica w Kleszczynie, powiat rypiński. Ukształtowanie terenu jest dogodne, żeby uprawiać winorośl. (W12)

Zdj. 4. Wisła w Toruniu (źródło: FWW)

Spśród podmiotów powiązanych z Wisłą, wyróżniono te, od których ze względu na pełnione funkcje oczekuje się większego zaangażowania w działania ukierunkowane na rozwój terenów w otoczeniu rzeki i wykorzystanie jej potencjału. **Wody Polskie** postrzegane są jako instytucja, której decyzje są nadrzędne i wyznaczają kierunek działań podejmowanych na rzece i terenach nadrzecznych. Instytucja wykazuje pewne zainteresowanie realizacją wiślanych przedsięwzięć, lecz znaczący problem stanowi jej bierność **w zakresie podejmowania konkretnych działań**: Wisła nie jest poddawana oczyszczaniu, niedostatecznie oceniana jest otwartość instytucji na współpracę z innymi podmiotami, dostrzegane są braki znakowań i szkoleń dla żeglarzy.

Wody Polskie są gospodarzem i ich decyzje muszą być respektowane, takie jest prawo. Żeby coś na tych terenach się działo, to nie wskazałbym ani gminy, ani powiatu, ani województwa. (W8)

Znaczącym ograniczeniem dla inicjowania aktywności wokół Wisły jest również poziom współpracy z jednostkami samorządowymi. To organizacje pozarządowe najczęściej stanowią bodziec, który pobudza otoczenie do podejmowania działań na rzecz Wisły. Wielokrotnie jednak potrzebują one wsparcia z zewnątrz i współpracy z władzami miast oraz gmin nadwiślańskich, zaś **ze strony samorządów często brakuje zaangażowania w wiślane inicjatywy**. Instytucją samorządową, która jest postrzegana jako najtrafniejszy wybór do podejmowania wspólnych działań wokół Wisły i angażującą się w temat jest Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Chcą, żeby zagospodarować Wisłę, żeby się na niej działo. Tylko jak zaczynamy rozmawiać o pieniądzach, to jest gorzej. Nie wiedzą ile to kosztuje, jakie są uwarunkowania, to jest dla nich obce. (W2)

Najwięcej inicjatyw wychodzi od innych instytucji (...). Wydaje mi się, że typowo samorządy mniej się angażują w sprawy związane na przykład z rozwojem turystycznym. Może wynika to z tego, że mają wiele innych rzeczy, o które trzeba dbać. (W7)

Gdybym chciał zorganizować coś większego, miałbym czas i siłę, to pierwszą instytucją, do której bym się zgłosił, to Urząd Marszałkowski. Tam jest zrozumienie. Takie mam wrażenie. Inne instytucje by nie przeszkodziły, ale nie wiem, czy by się zaangażowały. Gminy pewnie w małym stopniu tak, ale mówimy o większym zaangażowaniu, projekcie. Wtedy tylko Urząd Marszałkowski. (W11)

W grupie podmiotów w otoczeniu rzeki uznawanych za mało aktywne dla podejmowania wspólnych inicjatyw wskazuje się wędkarzy, kluby sportowe i turystyczne oraz podmioty związane z turystyką wiejską. **Wędkarzy wokół Wisły skupia się wielu** (zarówno tych zrzeszonych w PZW, jak i indywidualnych entuzjastów), **ale nie wykazują oni chęci podejmowania wspólnych inicjatyw związanych z edukacją czy hodowlą ryb, bądź takich, które będą służyć promocji i budowaniu społeczności rybackiej.**

Kluby sportowe usytuowane nad rzeką z reguły ograniczają się do ograniczonej grupy odbiorców, a ich działalność jest ukierunkowana wyłącznie na osiąganie sukcesów sportowych, a nie rozwijanie pasji przez osoby uprawiające sporty wodne amatorsko.

Klubów turystycznych też z reguły nie lokalizuje się nad rzeką, wybierając w tym celu tereny przyjeziorne, jako przestrzeń z większymi możliwościami w zakresie rekreacji. Z kolei niewykorzystany potencjał pod względem rozwoju turystyki wiejskiej na terenach nadrzecznych wynika głównie z trudności we współpracy pomiędzy podmiotami działającymi w tej samej czy podobnej branży.

Są kluby turystyczne, ale one nie chcą się bawić na Wiśle, wolą jeziora, tam postawić łódki. Zawsze można tam popływać, a tu jest inaczej. (W4)

Obiekty turystyki wiejskiej nie zawsze chcą ze sobą współpracować, bo obawiają się konkurencji. Pokutuje zazdrość międzysąsiedzka. Staramy się pokazywać na szkoleniach, że współpraca owocuje, że jeden drugiego może wesprzeć. Wspólnie można się uzupełniać i stworzyć produkt turystyczny, ale nie każdy da się namówić. (W1)

Mieszkańcy regionu i nadwiślańskie społeczności są ważnym ogniwem budowania zaangażowania wokół Wisły i realizacji działań czy projektów (wiele z nich to przedsięwzięcia o charakterze społecznym). **Aktywność mieszkańców** (których nie rozpatrujemy jako członków organizacji pozarządowych) **wokół Wisły ogranicza się do eksplorowania terenów nadrzecznych** poprzez spacer, okazjonalne spływy kajakowe, a także połów ryb czy uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych. Osoby zamieszkujące od lat tereny nadwiślańskie nie dostrzegają możliwości wykorzystania dostępnych zasobów do wspólnego działania. Aktywność i własną inicjatywę wykazują tylko jednostki, pojawiają się pojedyncze głosy, wskazując na potrzebę podejmowania działań w obszarze Wisły. **Nadwiślańskie społeczności nie są w żaden sposób zorganizowane - brakuje przestrzeni do dyskusji i zewnętrznego impulsu motywującego do podjęcia inicjatyw.**

W domu jest głos, żeby coś z Wisłą robić, ale nie ma oficjalnych dyskusji. To są śladowe ilości. Nie ma inicjatywy i odpowiedzialności, żeby coś zrobić. (W9)

Jak robiliśmy regaty i prosiłem kogoś o pomoc, to pomagali. Brakuje impulsu, pokazania, że warto coś robić, że to ma sens. (W8)

WYZWANIA ZWIĄZANE Z OBECNYM ZAGOSPODAROWANIEM I WYKORZYSTANIEM POTENCJAŁU WISŁY DO PROWADZENIA DZIAŁAŃ

Najważniejsze ustalenia dotyczące zagadnień poruszanych w tej części raportu:

1. Wisła i jej otoczenie posiada duży potencjał jako miejsce działań społecznych, kulturalnych i sportowych, który zostaje obecnie niedostatecznie wykorzystany. Dotyczy to szczególnie mniejszych podmiotów i miejscowości oraz jest związane z brakiem posiadania odpowiednich zasobów (ludzkich, finansowych, infrastruktury).
2. Uregulowania wymagają kwestie związane z zarządzaniem wodą i nabrzeżami Wisły (zagrożenie powodziowe, retencja, utrzymanie czystości i terenów zieleni). Brak regulacji prawnych lub ich zmiany utrudniają korzystanie z rzeki i terenów nadrzecznych na poziomie lokalnym. Kwestią sporną pozostaje regulacja i kaskadyzacja Wisły na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego.
3. Dostrzeganą barierą w wykorzystaniu potencjału Wisły jest brak koordynacji działań podejmowanych w otoczeniu rzeki, brak strategii rozwoju turystyki w oparciu o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze Wisły, niski poziom współdziałania i wzajemnej promocji działań. Wiele podmiotów pozostaje pozostawionych samym sobie, a nie radząc sobie z trudnościami, często zaprzestaje aktywności.
4. Wyzwanie stanowi negatywny bądź obojętny stosunek społeczeństwa do Wisły – niedoceniecie przez społeczności lokalne jej walorów, a także pejoratywny obraz Wisły utrwalany w świadomości mieszkańców terenów nadrzecznych i turystów. Skutkiem tego jest niskie zainteresowanie społeczności Wisłą jako miejscem rekreacji, a także niski poziom aktywności obywatelskiej skupionej wokół rzeki.
5. Brakuje szerokiej debaty w regionie na temat przyszłości Wisły, a postrzegana nadrzędność decyzyjna instytucji odpowiedzialnych za krajową gospodarkę wodną wyklucza podmioty zainteresowane z dyskusji o kierunkach gospodarowania potencjałem Wisły. Silne jest przekonanie, że organizacje, stowarzyszenia, a nawet jednostki samorządowe nie posiadają ważnego głosu w dyskusji, ani mocy sprawczej, aby decydować o sposobie gospodarowania rzeką.

Wiele spośród utrudnień związanych z prowadzeniem działań wokół Wisły wskazywanych przez osoby uczestniczące w badaniu ma zróżnicowane podłoże i koncentruje się na obszarach peryferyjnych, poza głównymi ośrodkami regionu. Podmioty działające w małych gminach zwracają uwagę na nawarstwianie się problemów wynikających z niskiego poziomu finansowania, ograniczonych zasobów ludzkich, a także braku infrastruktury hydrotechnicznej (np. przystani wodnych, wiat przystankowych,

slipów do wodowania i wyciągania jednostek pływających, również ratowniczych, pomostów), dostępnej w większych ośrodkach miejskich. **Posiadane obecnie zasoby warunkują wyłącznie realizację drobnych inicjatyw o charakterze lokalnym, których skala oddziaływania jest niewielka i nie prowadzi do znaczącego wzrostu zainteresowania Wisłą oraz podejmowania nowych inicjatyw skoncentrowanych w otoczeniu rzeki.**

Wisła i jej otoczenie posiada duży potencjał jako miejsce działań społecznych, kulturalnych i sportowych, który zostaje obecnie niedostatecznie wykorzystany (patrz wykres poniżej). Jedną z kluczowych barier jest **niewystarczająca infrastruktura wodna na rzece, brak sieci małych przystani i małej infrastruktury**, a co za tym idzie **brak produktu żeglugowego na całej Wiśle**. Wpływa też na to utrata wodnych symboli (Port Drzewny, Statek Kiliński, Barka Boss), które mogłyby być dodatkowymi punktami na wiślanej trasie. Nie bez znaczenia jest także **niska świadomość i wiedza historyczna związana z rzeką i brak instytucji sieciującej funkcjonujące produkty turystyczne oraz wspierającej powstawanie nowych przedsięwzięć**. Istotnym wyzwaniem dla kreowania działań jest również **utrzymujący się w świadomości społeczeństwa pejoratywny obraz Wisły**, utożsamianej z rzeką niebezpieczną, zanieczyszczoną i zaniedbaną. Wisła jest postrzegana jako rzeka nieuregulowana i nieoczyszczana, nieprzystosowana do rozwoju masowej turystyki kajakowej czy żeglarskiej. Sposób postrzegania Wisły, ale również wszelkie ograniczenia infrastrukturalne (np. utrudnienia związane z możliwością cumowania i wodowania łódek, ale także mała dostępność turystyczna terenów nadrzecznych – brakuje ciągów spacerowych z niezbędną infrastrukturą techniczną, parkingami, zapleczem sanitarnym i rekreacyjno-gastronomicznym), sprawiają, że obszar ten znajduje się poza zasięgiem zainteresowania ze strony społeczeństwa, a podejmowanie jakichkolwiek działań jest ryzykowne i skutecznie zredukowane w wyniku nadal stosunkowo niskiego popytu na aktywności skoncentrowane wokół rzeki. **Brakuje inwestycji w infrastrukturę i promocję wiślanej turystyki i rekreacji** (patrz wykres poniżej).

Wisła uchodzi za rzekę nudną, brudną i niebezpieczną (...). Brud – często, jeśli klienci zastanawiają się nad spływem Wisłą podnoszą ten argument, że jest to rzeka zanieczyszczona. Przekaz medialny ze ściekami, które wpływają do Wisły przemawia do klientów i jest to element hamujący. (W7)

Ludzie nie chcą pływać po rzece, w tygodniu wypożyczana jest jedna czy dwie łódki. Na Odrze co kawałek przy rzece jest knajpka, można zacumować łódkę, napić się piwa, posiedzieć i płynąć dalej. Inaczej to wygląda. Przy Wiśle tego brakuje. Nikt nie chce ryzykować, bo jest za mały ruch na Wiśle. To wszystko są naczynia połączone. (W2)

Zdj. 5. Rewitalizacja nabrzeża Wisły w Fordonie (źródło: FWW)

Przekonanie społeczeństwa o Wiśle jako rzece zanieczyszczonej nie jest całkiem bezpodstawne. Mimo wprowadzonych obostrzeń i rozwiązań prawnych nadal występują niekontrolowane zrzuty zanieczyszczeń przemysłowych do rzeki. Problemem są też zaśmiecone przez ludzi nabrzeża.

W społeczeństwie **brakuje swego rodzaju tożsamości i poczucia przywiązania do rzeki**, ale też postrzegania Wisły jako wspólnego zasobu, dobra: *Żeby każdy bardziej odczuwał Wisłę jako dobro narodowe, żeby Wisła nie była granicą, a drogą. (W12)*

Niska świadomość społeczna znaczenia Wisły w regionie i jej potencjału przyrodniczego skutkuje **brakiem reakcji na niepokojące działania podejmowane wokół Wisły** (np. ostatnie wycinki drzew na Kępie Bazarowej w Toruniu) i **nieprawidłowe użytkowanie terenów wokół rzeki**, takie jak: „dzikie” biwaki na brzegach i łachach, wypalanie traw przy brzegach, zaśmiecanie czy uprawianie hałaśliwych sportów wzdłuż brzegów Wisły (quady, motocross).

Przyczyn tej postawy upatruje się w sposobie zarządzania Wisłą i jej otoczeniem. **Mieszkańcy, organizacje, stowarzyszenia, a nawet jednostki samorządowe nie posiadają ważnego głosu w dyskusji, ani mocy sprawczej, aby decydować o sposobie gospodarowania rzeką. Brakuje też szerokiej debaty w regionie na temat przyszłości Wisły** (patrz wykres poniżej). Nadrzędność decyzyjna instytucji odpowiedzialnych za krajową gospodarkę wodną często stanowi czynnik demotywujący i zmniejszający aktywność podmiotów wokół Wisły.

Są organizacje, które nie istnieją w postępowaniach administracyjnych, a tam też się toczy dyskusja. Nie biorą udziału w konsultacjach społecznych dotyczących planów przeciwpowodziowych, przeciwdziałaniu suszy (...). Brak obecności takich organizacji, które korzystają z tej rzeki wykorzystując łodzie przystosowane do poruszania się po niej, wyklucza ich. Oni nie zabierają głosu. (W8)

Realizację działań bazujących na wykorzystaniu potencjału Wisły ograniczają także kwestie o podłożu prawnym, m.in. brak skonkretyzowanych uregulowań prawnych dotyczących dojazdów do rzeki czy własności gruntów w otoczeniu Wisły. Wiele zagadnień związanych z rzeką nadal pozostaje nieuregulowanych przez podmioty krajowe, a niektóre spośród wdrażanych zmian prawnych powodują utrudnienia dla użytkowników rzeki i terenów nadrzecznych. **Przeszkodą są też długie procedury administracyjne związane z uzyskiwaniem decyzji na działania i inwestycje prowadzone na i w obrębie Wisły.**

Osobną kwestią jest **zarządzanie wodą**. Jednym z ważnych obszarów są działania przeciwpowodziowe: brakuje uświadamiania dotyczącego nieuchronności występowania zalewów i powodzi oraz konieczności lokowania nowej infrastruktury w oddaleniu od terenów zalewowych i bezpośredniego sąsiedztwa wałów przeciwpowodziowych, a w przypadku istniejącej infrastruktury - odpowiednich ubezpieczeń i stosowania rozwiązań technicznych minimalizujących straty w przypadku powodzi, brakuje planów ewakuacji (na przykład dla dzielnicy Kaszczorek w Toruniu), a także odpowiedniego utrzymywania terenów zieleni (zalesiania i wycinki drzew) między wałami powodziowymi. Coraz bardziej zauważalnym i nasilającym się problemem jest niski poziom wody w Wiśle, co w konsekwencji skutkuje suszami w otoczeniu koryta rzeki i wpływa na zmniejszenie bioróżnorodności.

Problemem są nagłe zrzuty wody z zapory we Włocławku mające negatywne konsekwencje dla środowiska przyrodniczego, głównie gniazdującego ptactwa oraz niekontrolowane zrzuty zanieczyszczeń komunalnych i przemysłowych do Wisły (duża skala zanieczyszczenia odpadami komunalnymi otoczenia Wisły). **Brakuje także działań w zakresie retencji wód** w kontekście postępujących zmian klimatycznych. Zasypanywane są i niszczone starorzecza Wisły.

Kwestią sporną pozostaje regulacja i kaskadzacja Wisły na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego. Część środowiska upatruje w tych działaniach szansy na pozyskanie energii elektrycznej, nawadniania terenów rolniczych, rozwoju transportu rzeczno-terenowego, a co za tym idzie także turystyki czy zapobiegania powodziom. Z kolei przeciwnicy tego podejścia zwracają uwagę na środowiskowe koszty takiego kierunku zagospodarowania Wisły oraz domniemane korzyści ekonomiczne związane z żeglugą rzeczno-terenową, którą można prowadzić obecnie przy znacznie mniejszych nakładach (finansowych i skali przedsięwzięć) w infrastrukturę nadbrzeżną rzeki. Podkreślany jest także problem niskiego stanu wód, który można w znaczący sposób ograniczać plany związane z tranzytowym transportem na Wiśle oraz obniżyć potencjał energetyczny nowego stopnia wodnego na rzece.

Przy wybudowaniu zakładanych stopni piętrzących na Dolnej Wiśle egzystencja człowieka, fauna i flora nie byłyby zagrożone (...). Jako przykład może służyć sześć stopni piętrzących na górnej Wiśle, szesnaście stopni na Noteci i stopień piętrzący w Przegalinie, dzięki któremu Gdańsk i Żuławy Wiślane zapomniały od ponad 100 lat o powodziach. Piętrzenie i zatrzymywanie spływającej wody nie jest nowością. Człowiek zawsze ujarzmił rzeki dla swoich potrzeb. Przegradzano rzeki, budowano młyny, tartaki, do napędu których wykorzystywano wodę. Opisy historyczne mówią o bogatej, różnorodnej faunie przy takich budowlach. (W13)

Problemem jest ciągle mamienie samorządów przyszłymi inwestycjami oraz zyskami z transportu rzecznoego, przy biernej postawie w zakresie rozwoju obecnego potencjału turystycznego i przyrodniczego. (W2)

Problemy związane z obecnym zagospodarowaniem i wykorzystaniem Wisły na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego koncentrują się lokalnie, wokół konkretnych podmiotów, które wykazują inicjatywę do działania, ale często pozostawione są z nawarstwiającymi się barierami same sobie. Mało jest inicjatyw wspólnych, łączących miasta nadwiślańskie, brakuje „konsultacji społecznych odbywających się w formie wspólnej debaty użytkowników rzeki” (W4). Trudno także wskazać platformę wymiany informacji oraz poznawania się podmiotów działających wokół Wisły.

Istotne wyzwanie stanowi potrzeba nawiązania współpracy lokalnie działających podmiotów z jednostkami samorządowymi, ale również współdziałanie na poziomie ponadlokalnym. Dostrzegana barierą w wykorzystaniu potencjału Wisły jest brak koordynacji działań podejmowanych w otoczeniu rzeki, brak strategii rozwoju turystyki w oparciu o dziedzictwo kulturowe (związane z żeglugą wiślaną i szeroko pojętą kulturą wodniacką) i przyrodnicze Wisły, wzajemnej promocji działań.

Najważniejsze problemy związane z obecnym zagospodarowaniem i wykorzystaniem potencjału Wisły do prowadzenia działań

Wykres 1. Postrzegane problemy związane z zagospodarowaniem i wykorzystaniem Wisły do prowadzenia działań (n=40, wielokrotne odpowiedzi)

Najważniejsze ustalenia dotyczące zagadnień poruszanych w tej części raportu:

1. Trudno zidentyfikować niedawno powstałe fora współpracy czy nawiązane partnerstwa skupione na rozwoju Wisły w województwie kujawsko-pomorskim. Pomimo braku oficjalnych dokumentów czy sformalizowanych sieci współpracy wokół Wisły w regionie, takie doświadczenia mają miejsce, choć często przyjmują niewielką skalę.
2. Kooperacja wokół Wisły w regionie zwykle przyjmuje formę pozaformalną i obejmuje takie działania jak wymiana informacji, wspólne uczestnictwo w spotkaniach, kolektywna realizacja działań czy projektów. Przestrzenią do współpracy wokół Wisły najczęściej są różnego rodzaju nadwiślańskie wydarzenia o charakterze kulturalnym, sportowym czy przyrodniczym. Realizacja tych przedsięwzięć wiąże się z zaangażowaniem wielu podmiotów – od nadwiślańskich stowarzyszeń, organizacji i samorządów, po mieszkańców i jednostki dbające o bezpieczeństwo (WOPR, policja, straż).
3. Istotą rozwoju współpracy wokół Wisły powinno stanowić pobudzenie „uśpionego” potencjału, który drzemie w małych, lokalnych organizacjach i stowarzyszeniach pozarządowych czy grupach nieformalnych, a także samorządach. Obecnie ich samodzielne, oddolne inicjatywy mają niewielką skalę oddziaływania na otoczenie, a jednocześnie wykazują potencjał pokazania prawdziwie lokalnego i zróżnicowanego potencjału Wisły w regionie. Szerokie forum współpracy obejmujące nie tylko silnych wiślanych aktorów może stanowić wsparcie dla mniejszych czy mniej doświadczonych podmiotów, dla których finansowanie działań i zasoby osobowe stanowią barierę w realizacji wiślanych działań.
4. Rozbieżność podmiotów działających wokół Wisły w regionie pod względem celów i zakresu ich działalności, a szczególnie oczekiwań związanych z kierunkiem rozwoju Wisły, niejednokrotnie stanowi barierę dla podejmowania współpracy i utrudnia prowadzenie dyskusji. Stąd współdziałanie wokół Wisły powinno być wzmocnione szczególnie wobec jednostek i podmiotów, mających podobne cele i założenia prowadzonej działalności. Kooperacja może nie tylko wzmocnić poszczególne podmioty, ale także prowadzić do wypracowania wspólnej perspektywy podejmowanych aktywności wokół Wisły, która będzie stanowić podstawę kolejnych inicjatyw i długofalowej współpracy.
5. Podstawą współpracy sieci podmiotów wokół Wisły w regionie powinno być posiadanie wspólnego celu, ale także wspólna praca nad konkretnym projektem czy flagowym, kooperatywnym przedsięwzięciem. Aby było to możliwe konieczna jest wymiana wiedzy

i informacji, poznawanie się i współdziałanie różnych interesariuszy, a także posiadanie finansowania na wspólne działania.

Wisła stanowi ośrodek zainteresowania wielu podmiotów, których zakres działań jest zróżnicowany – od organizacji eventów, rozwoju usług okołoturystycznych, połowu i hodowli ryb, po ochronę środowiskową Wisły czy administracyjne zarządzanie nadwiślańskim obszarem i samą rzeką.

Idea współpracy wokół Wisły nie jest niczym nowym. Jednym z przejawów wspólnej inicjatywy wykorzystania potencjału rzeki był strategiczny *Program Wisła 2020* z 2 czerwca 2000 roku opracowany przez Związek Miast Nadwiślańskich, gdzie wśród miast członkowskich znajdziemy także ośrodki z naszego regionu: Chełmno, Ciechocinek, Dobrzyń, Grudziądz, Nieszawę, Solec Kujawski, Toruń, Włocławek.

Trudno jednak zidentyfikować niedawno powstałe fora współpracy czy nawiązane partnerstwa, szczególnie te skupione na rozwoju Wisły w województwie kujawsko-pomorskim. Na tym tle wyróżnia się gmina **Obrowo**, w której w lutym 2021 roku powołano zarządzeniem wójta gminy **Zespół do spraw Wisły**. Zespół tworzy 13 osób, 4 z nich to pracownicy Urzędu Gminy Obrowo, pozostałe osoby to przedstawiciele organizacji pozarządowych, które działają na terenie gminy oraz innych instytucji, jak przedstawiciel Muzeum Okręgowego w Toruniu czy nadleśnictwa Dobrzejewice. Kolejne osoby, to ornitolog i zoolog, współpracują również pasjonaci przyrody, historycy i fotografowie.

Do zadań Zespołu należy:

- › Inicjowanie i promocja działań związanych z Wisłą w Gminie Obrowo .
- › Propagowanie walorów turystycznych i krajobrazowych wsi nadwiślańskich oraz Wisły.
- › Promocja i ochrona dziedzictwa kulturowego związanego z Wisłą.
- › Monitoring i rozwój turystyki wiślanej w Gminie Obrowo.
- › Propagowanie i podejmowanie działań na rzecz ekologii i ochrony środowiska oraz kształtowanie postaw proekologicznych.
- › Zdobywanie oraz upowszechnianie wiedzy o regionie na rzecz rozwoju kultury i edukacji w Gminie Obrowo.
- › Współpraca z organizacjami pozarządowymi, instytucjami oraz innymi osobami zainteresowanymi zadaniami i celami Zespołu.

Należy także wspomnieć o **porozumieniu zawartym między marszałkami województw kujawsko-pomorskiego oraz pomorskiego (w 2016 roku) w celu współpracy na rzecz rewitalizacji, rozwoju i wykorzystania potencjału Wisły w obszarze gospodarczym.**

Pomimo braku oficjalnych dokumentów czy sformalizowanych sieci współpracy wokół Wisły w regionie, takie doświadczenia mają miejsce, choć często przyjmują znacznie mniejszą skalę.

Obraz około wiślanej współpracy w naszym regionie oparty o doświadczenie 40 różnych podmiotów zaangażowanych w badanie wskazuje na kluczowe nawiązane relacje, które obejmują: podmioty samorządu województwa, organizacje turystyczne, organizacje pozarządowe działające w obszarze ochrony środowiska i ekologii oraz instytucje zarządzające zasobami wodnymi i samorządy gminne. **Jeżeli wspólne działania na rzecz Wisły ze wskazanymi podmiotami są podejmowane to zwykle mają one charakter stałej i wzajemnej współpracy.** Zdarza się, że partnerstwa podejmowane są bez pełnej świadomości tego, w jaki sposób podmioty wchodzące we współpracę mogą na niej skorzystać. Częściej dotyczy to jednak podmiotów, które nie są kluczowe i pierwszorzędne w budowaniu relacji kooperacji wokół kujawsko-pomorskiego odcinka Wisły. **Podmioty, z którymi inicjowane są procesy współdziałania postrzegane są jako mające bardzo duży i znaczący wpływ na budowanie sieci współpracy organizacji i instytucji związanych swoimi działaniami z Wisłą w regionie.** Dotyczy to zarówno jednostek kluczowych, jak i tych, z którymi kolaboracja nawiązywana jest w dalszej kolejności.

Kooperacja wokół Wisły w regionie zwykle przyjmuje formę pozaformalną i obejmuje takie działania jak wymiana informacji, wspólne uczestnictwo w spotkaniach, kolektywna realizacja działań czy projektów. Dotyczy to zarówno tych podmiotów, które są kluczowe i z którymi badane podmioty nawiązują współpracę w pierwszej kolejności, jak i tych, z którymi współdziałanie podejmowane jest w dalszej kolejności. Znaczący zakres współpracy między podmiotami wynika także z **wzajemnych obowiązków związanych z proceduralnie realizowanymi zadaniami i procedurami administracyjnymi** (np. udostępnianie informacji, odpowiadanie na pisma, branie udziału w różnego rodzaju postępowaniach). Najmniejszy zakres współpracy dotyczy rozszerzonych form współdziałania opartych o wspólnie podzielane i realizowane cele, odpowiedzialność i koszty (w tym finansowe) partnerów działań.

Tą ogólną charakterystykę relacji różnych podmiotów wokół Wisły w regionie uzupełniają konkretne doświadczenia i przykłady przywoływane przez badanych. **Przestrzenią do współpracy wokół Wisły najczęściej są różnego rodzaju nadwiślańskie wydarzenia o charakterze kulturalnym, sportowym czy przyrodniczym.** Realizacja tych przedsięwzięć wiąże się z zaangażowaniem wielu podmiotów – od nadwiślańskich stowarzyszeń, organizacji i samorządów, po mieszkańców i jednostki dbające o bezpieczeństwo (WOPR, policja, straż). Przykładowo współdziałanie wędkarzy zrzeszonych w związkach wędkarskich z przedstawicielami rozmaitych instytucji i organizacji (WWF, Wodami Polskimi, Ministerstwem Rolnictwa) wywarła pozytywne skutki środowiskowe, powodując m.in. odbudowę populacji jesiotra rodzimego, troci czy łososia, a jednocześnie stwarza wędkarzom warunki

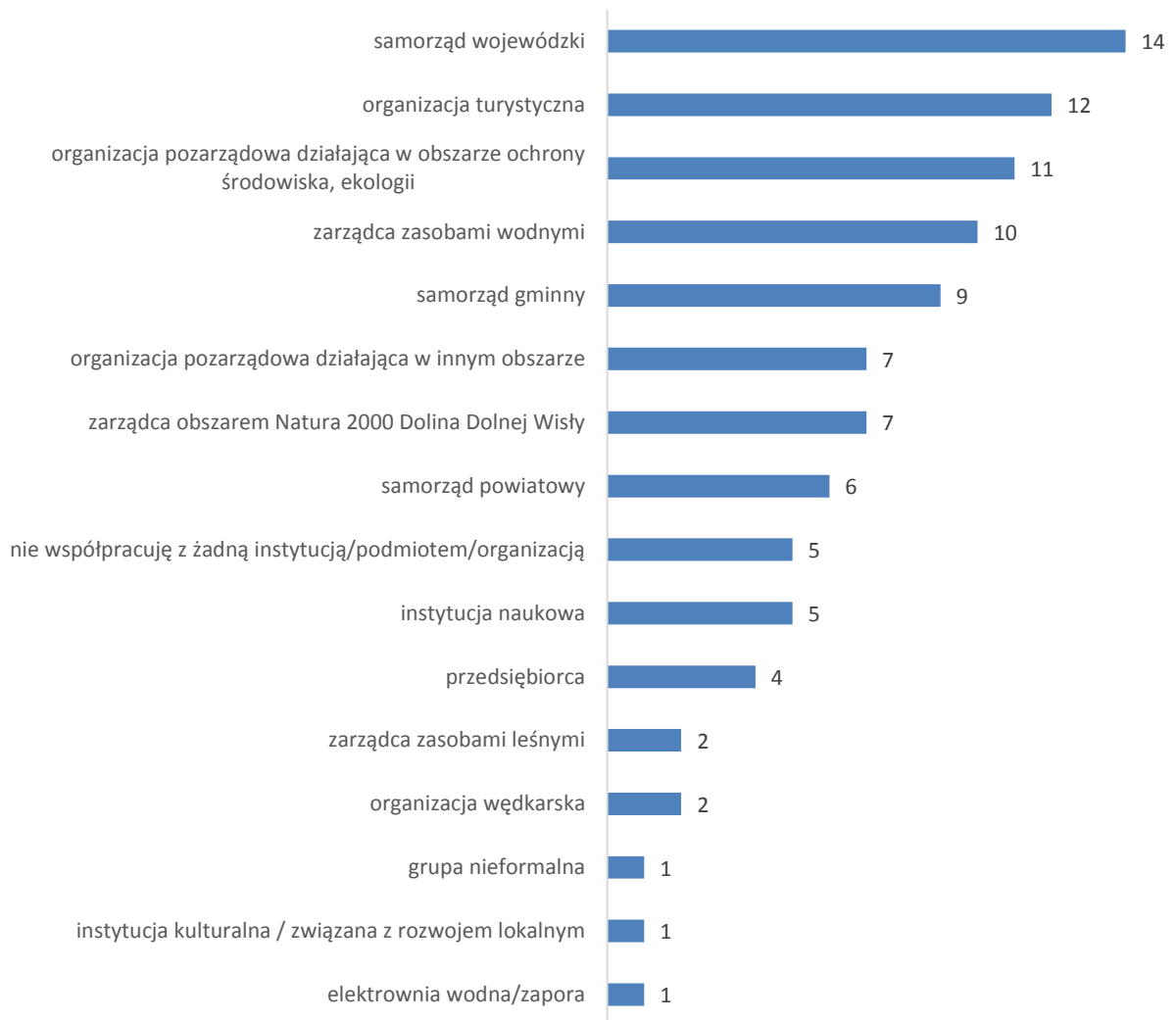
do realizacji ich pasji. Każda taka inicjatywa stanowi impuls do aktywności i pokazuje rezultaty, które można osiągnąć w oparciu o współdziałanie.

Woda jest tak łączącym wszystkich zasobem, że jak się organizuje imprezę przy wodzie, to potrzebni są historycy, ekolodzy, społecznicy i pogotowie wodne, żeby imprezę zabezpieczyć. Im więcej organizacji zainteresowanych współpracą, tym lepiej. (W2)

Regaty na Wiśle. Wszyscy ze sobą współpracują, mamy WOPR, policję. Znamy wszystkich, którzy wokół Wisły chodzą. Nigdy nie mieliśmy problemów. Otrzymywaliśmy pomoc, jak mieliśmy problem. (W7)

Na szczególną uwagę zasługują wydarzenia o randze ponadlokalnej, których charakterystyczny przykład stanowi **Festiwal Wisły**. Takie działania, oparte na współpracy wielu podmiotów, reprezentujących zarówno duże ośrodki miejskie (wyposażone w infrastrukturę hydrotechniczną), jak i mniejsze jednostki (działające na obszarach borykających się z licznymi trudnościami), cechują się dużą atrakcyjnością dla odbiorców i spełniają rolę edukacyjną oraz w dużym stopniu promocyjną, prowadząc do ożywienia aktywności nad Wisłą.

Z którymi typami organizacji/institucji współpraca dotycząca Wisły na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego jest dla Pana/Pani najważniejsza?

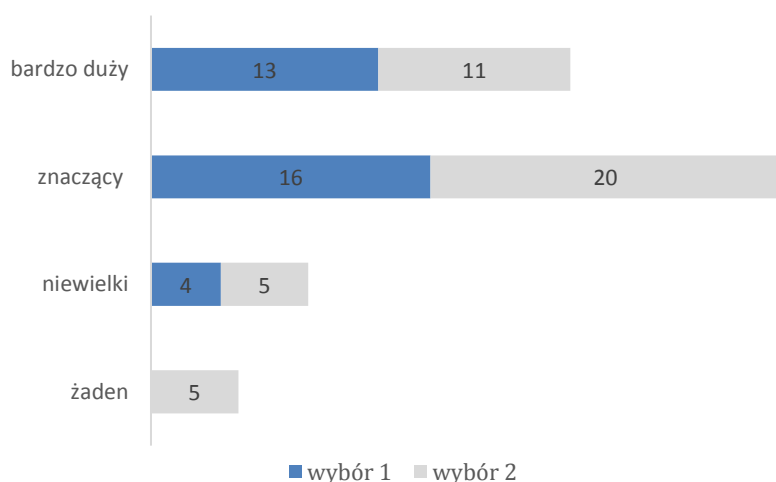
Wykres 2. Najważniejsze podmioty, z którymi podejmowana jest współpraca wokół Wisły w regionie (n=40)

Jak opisał(a)by Pan/Pani tą organizację/institucję jako
Pani/Pana obecnego lub potencjalnego partnera w
działaniach związanych
z Wisłą na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego?

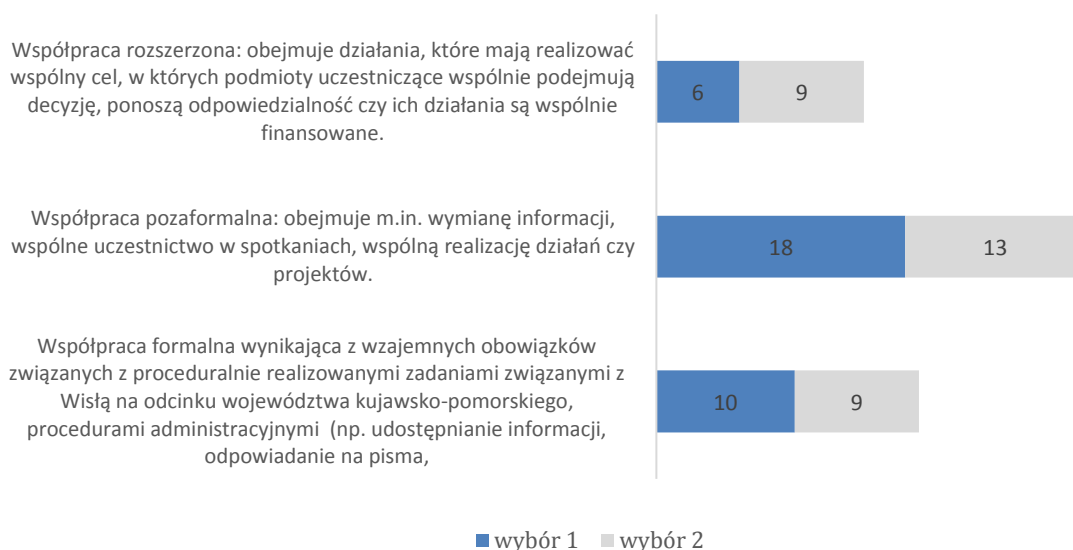
Wykres 3. Charakter współpracy podmiotów wokół Wisły: wybór 1 – dotyczy podmiotów uznanych przez badanych za najważniejsze we współpracy, wybór 2 – dotyczy podmiotów uznanych przez badanych za mniej ważne we współpracy (n=40)

W jakim stopniu ta organizacja/institucja ma (lub może mieć) wpływ na budowanie sieci współpracy podmiotów związanych swoimi działaniami z Wisłą na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego?

Wykres 4. Postrzegany wpływ podmiotów współpracujących wokół Wisły na budowanie sieci podmiotów: wybór 1 – dotyczy podmiotów uznanych przez badanych za najważniejsze we współpracy, wybór 2 – dotyczy podmiotów uznanych przez badanych za mniej ważne we współpracy (n=40)

Proszę opisać charakter Pana/Pani relacji z tą organizacją/institucją

Wykres 5. Charakter współpracy podmiotów wokół Wisły: wybór 1 – dotyczy podmiotów uznanych przez badanych za najważniejsze we współpracy, wybór 2 – dotyczy podmiotów uznanych przez badanych za mniej ważne we współpracy (n=40)

BARIERY OGRANICZAJĄCE WSPÓŁPRACĘ WOKÓŁ WISŁY

Podmioty skoncentrowane wokół Wisły skupiają się na realizacji własnych celów i reprezentują różne spojrzenia odnośnie kierunku jej zagospodarowania, możliwości wykorzystania potencjałów i ochrony zasobów, czy rozwiązywania konkretnych problemów. **Panuje ogólna zgoda co do tego, że potencjał Wisły w regionie jest niedostatecznie wykorzystany, a przedsięwzięć, które stanowią przestrzeń do kooperacji i wzajemnego poznania się wiślanych aktorów jest w regionie za mało.** Jednak odmienne podejścia do pewnych zagadnień związanych z wykorzystaniem Wisły dzielą i utrudniają nawiązywanie współpracy (główna oś konfliktu dotyczy budowy kolejnych zapór wodnych oraz kierunku rozwoju wiślanej żeglugi – turystyczny i rekreacyjny vs transportowy i masowo pasażerski).

Poziom trudności w osiągnięciu porozumienia pomiędzy podmiotami jest zależny od specyfiki tych jednostek oraz diskutowanego zagadnienia. **Organizacje i stowarzyszenia, reprezentowane przez społeczników, które funkcjonują w otoczeniu Wisły, pomimo czasami rozbieżnych celów i kierunków podejmowanych aktywności, tworzą wspólny front starając się wzajemnie wspierać w poszukiwaniu rozwiązań.** Niejako w opozycji stawiane są instytucje formalnie zarządzające Wisłą. Bywają oceniane

jako sceptycznie nastawione do dialogu z innymi podmiotami, zwłaszcza o działaniach szczególnie dyskusyjnych i wywołujących sprzeciw ze strony innych środowisk. W konsekwencji organizacje często rezygnują z udziału w dyskusji z urzędnikami, dostrzegając brak wpływu na podejmowane decyzje. Zdaniem respondentów, choć rozmowy z urzędnikami stanowią proces długotrwały, a podejmowane tematy są trudne i często prowadzą do nieporozumień, to stanowią element niezwykle ważny – mogą wywoływać zmiany światopoglądowe w społeczeństwie, a przede wszystkim służyć wypracowywaniu wspólnych, satysfakcjonujących rozwiązań.

Jeśli chodzi o organizacje pozarządowe, to tu to wygląda lepiej. Mają różne przemyślenia, czasami skrajne, ale potrafią rozmawiać. Instytucje nie bardzo chcą rozmawiać z kimś kto ma inne poglądy. Unikają drugiej strony. (W1)

Stowarzyszenia i organizacje nie zabierają głosu w sprawach administracyjnych, to nie daje wymiernych korzyści w osiągnięciu celów jakie sobie założyły w stosunku do Wisły. (W6)

Proces rozmowy z urzędnikami jest długotrwały. Przykład: zaczęła się dyskusja o zrzutach wody z Włocławka. Na bazie opracowań w Bydgoszczy zlecono opracowanie, wypracowano rozwiązania i złożono odpowiednie wnioski, żeby tę sytuację zmienić. Celem wtedy było zmniejszenie sytuacji zbiornika włocławskiego i wpisanie na stałe zakazu zrzutu wody na cele żeglugi w okresie lęgowym ptaków. Do tego celu praktycznie doszliśmy. Dyskusja o kształcie rzeki, to jest ciężka sprawa, ale nie można z niej rezygnować. (W6)

Barierą, która znacząco wpływa na liczbę i skalę podejmowanych inicjatyw są trudności związane z ich finansowaniem, a także zarządzaniem zasobami podmiotów i organizacji czy wręcz niewystarczającymi zasobami osobowymi. Każde działanie wymaga zaangażowania zasobów, często także środków finansowych, których pozyskanie i skuteczne dystrybuowanie to skomplikowany proces (szczególnie dla mniejszych podmiotów), który wpływa na motywację do realizacji kolejnych przedsięwzięć.

Mam grupę ludzi, którzy nie są w stanie ruszyć Bobrownik do tego, żeby Wisła stała się czymś ważnym. Mają zamek. Mają pomniki. Jest tam orlik nad samą Wisłą, przy zamku. Jednak ta Wisła mało żyje. Staraliśmy się nawiązać kontakt z gminą Lubraniec, po drugiej stronie Bobrownik. Mamy kontakty z flisakami z Ciechocinka. Mamy kontakty z dziewczyną, która robi noce w Nieszawie. To wszystko jednak nie przybiera formy. Jest przypadkiem. [...] to są działania śladowe. (W2)

Musimy opłacić lokal. Wypożyczanie łódek na regaty jest płatne. WOPR jest płatne. Scena jest płatna. [...] wszystko polega na społecznikach, a ich jest coraz mniej. Sędzia za sędziowanie regat bierze około tysiąca złotych i pracuje parę godzin, a my przy nich pracujemy tydzień czy dwa i mamy zero. [...] u nas miasto daje grosze na zrobienie regat i chcą, żeby one się odbyły, żeby było ful łódek i imprez, za te pieniądze, za które nawet nie da się wynająć łódek. Łódki powinny być finansowane z tego, że ludzie wypożyczają, ale tego jest za mało. (W7)

PRZYSZŁE KIERUNKI WSPÓŁPRACY

Zestawienie perspektyw, refleksji i obserwacji przedstawicieli różnych jednostek aktywnych wokół Wisły, umożliwiło zdefiniowanie głównych kierunków, wokół których powinna koncentrować się współpraca w otoczeniu Wisły, a także wskazanie podmiotów i relacji pomiędzy nimi w celu kreowania wspólnych działań.

Istotę współpracy powinno stanowić pobudzenie „uśpionego” potencjału, który drzemie w małych, lokalnych organizacjach i stowarzyszeniach pozarządowych czy grupach nieformalnych oraz wśród lokalnych samorządów. Obecnie ich samodzielne, oddolne inicjatywy mają niewielką skalę oddziaływania na otoczenie, a jednocześnie mają potencjał pokazania prawdziwie lokalnego i zróżnicowanego potencjału Wisły w regionie. Współdziałanie powinno być wzmocnione szczególnie wokół jednostek i podmiotów, mających podobne cele i założenia prowadzonej działalności. Kooperacja może nie tylko wzmocnić poszczególne podmioty, ale także prowadzić do wypracowania wspólnej perspektywy form aktywności wokół Wisły, która będzie stanowić podstawę kolejnych inicjatyw i długofalowej współpracy.

Wydaje mi się, że to co wy próbujecie zrobić w tym projekcie powinno być nie kierowane na rozmowę obu (przyp. red. przeciwnych) stron, tylko próbę zebrania i skomunikowania ludzi o tych samych poglądach, żeby zachować Wisłę. Są małe organizacje lokalne, ale razem mogą więcej. (W6)

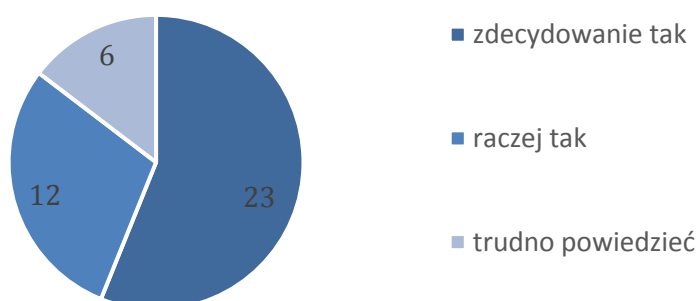
Podstawą współpracy sieci podmiotów wokół Wisły w regionie powinno być posiadanie wspólnego celu, ale także wspólna praca nad konkretnym projektem czy flagowym, kooperatywnym działaniem. Aby było to możliwe konieczna jest wymiana wiedzy i informacji, poznawanie się i współdziałanie różnych interesariuszy, a także posiadanie finansowania na wspólne działania. Sposób realizacji podzielanych celów i kolektywnych działań jest mniej znaczący. Warto odnotować, że zdecydowana większość przedstawicieli podmiotów zaangażowanych do badania wyraziło swoje zainteresowanie przyłączeniem się do sieci podmiotów działających wspólnie na rzecz Wisły w regionie.

Jakie aspekty współpracy w sieci podmiotów związanych swoimi działaniami z Wisłą na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego przyczyniłyby się do jej trwałego funkcjonowania?

Wykres 6. Elementy mogące wzmocnić współpracę podmiotów wokół Wisły (n=40)

Czy Pan/Pani byłby/byłaby zainteresowany/a przyłączeniem swojej organizacji/instytucji do działania w sieci współpracy podmiotów związanych swoimi działaniami wokół Wisły na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego?

Wykres 7. Zainteresowanie podmiotów badanych przyłączeniem się do sieci współpracy podmiotów wokół Wisły (n=40)

W dyskusji o kierunkach współpracy wokół Wisły nie należy pomijać instytucji i jednostek samorządowych (różnego szczebla). Podmioty te zwykle mają większe możliwości finansowe (niż organizacje), **decyzyjność i realną moc sprawczą**. To ich zadaniem jest także stwarzanie możliwości do

włączenia się strony społecznej (członków organizacji, stowarzyszeń, mieszkańców terenów nadrzecznych) w dyskusje o strategicznych kierunkach zagospodarowania Wisły i terenów nadwiślańskich.

Przy tworzeniu wielopodmiotowej sieci współpracy należy również uwzględnić udział naukowców i ekspertów związanych z rzekami, których dorobek badawczy i wiedza merytoryczna mogą być użyteczne przy określaniu głównych kierunków gospodarowania zasobami Wisły (np. wskazywanie potencjalnych zagrożeń, negatywnych konsekwencji działania, dobrych praktyk, skutecznych rozwiązań).

Skupienie ekspertów, którzy by się ze sobą nie kłócili i nie starli się pokazać, że przedmiot ich badań jest najważniejszy. W takiej atmosferze trudno pracować. Na konferencjach poświęconych Wiśle brakuje mi naukowców, którzy pokazywaliby wyniki badań jak to wygląda na świecie, jakie są nowoczesne trendy, rozwiązania, prace przeglądowe. Musimy mieć dobrą podbudowę i tu widzę rolę naukowców. (W13)

Wskazanie podmiotów, które powinny ze sobą współpracować, aby jak najlepiej wykorzystać potencjał Wisły jednocześnie szanując jej zasoby nie jest kwestią trudną ani sporną. Jednak otwarte pozostaje pytanie: **Co należy zrobić, aby podmioty te zaczęły ze sobą realnie współpracować?**

Podstawę każdej inicjowanej współpracy powinien stanowić dialog. **Na początku należy stworzyć przestrzeń do rozmowy, wzajemnego poznania się, wymiany doświadczeń, przedstawienia potrzeb i oczekiwań związanych z współdziałaniem oraz formalnymi możliwościami współpracy.** Jako potencjalne narzędzia, które mogą sprzyjać tworzeniu sieci powiązań między różnymi podmiotami wokół Wisły, upatruje się organizację konferencji, forów, a także spotkań sieciujących, angażujących wszystkie osoby zainteresowane Wisłą i jej otoczeniem. Duże znaczenie powinno mieć wyznaczenie jednostki czuwającej nad formułą i przebiegiem takich spotkań, aby służyły wypracowywaniu głównego kierunku kooperacji i wspólnych rozwiązań. Pomocne w budowaniu sieci współpracy na rzecz Wisły w regionie może być także **upowszechnianie dobrych wzorców w zakresie współpracy i ich rezultatów** (także wokół innych rzek, czy z innych krajów). Takie działania mogą być motywujące dla poszukiwania partnerów do działania w kooperacji, rozszerzania sieci współpracy (przyłączanie się innych podmiotów) oraz powoływania kolejnych inicjatyw w otoczeniu rzeki.

Każdy człowiek potrzebuje atrakcji. Szanty, ładna łódka. [...] Mam nadzieję, że jeśli się pokaże, tak jak jest Festiwal Wisły czy Muzyki na Wodzie, to mogłoby być to początkiem, żeby coś zrobić. Pokazanie, że można wygłodnie żyć i coś dla innych zrobić. (W6)

Możliwość spotkania się i porozmawianie. Raz w roku zorganizować konferencję, na którą przejechałyby osoby zainteresowane, żeby się poznać. Jesteśmy anonimowi, a kontakt osobisty jest bardzo ważny. (W4)

Potrzeba także wypracowania struktury działalności podejmowanej w otoczeniu Wisły. Jak wcześniej wskazaliśmy, wyzwaniem dla wielu podmiotów jest brak właściwego zarządzania własnymi zasobami i posiadanym potencjałem, przez co wiele inicjatyw ma charakter jednorazowy, a kolejne aktywności nie są podejmowane. **Niezbędne jest swego rodzaju spoiwo** (np. główna instytucja, samorząd, organizacja wiodąca), **jednostka, która będzie ogólnie koordynowała realizowane inicjatywy, ale także skupiała różne podmioty i wspierała podtrzymywanie współpracy pomiędzy nimi.** Takie przedsięwzięcie jest istotne nie tylko ze względu na potrzebę uporządkowania dotychczasowych przedsięwzięć. Ważne jest także jako narzędzie wsparcia początkujących inicjatyw, które wykazują chęci działania, jednak brak doświadczenia i wsparcia z zewnątrz może prowadzić do szybkiego zmniejszenia ich zaangażowania czy całkowitego wyłączenia się z aktywności.

Zajęcie się koordynacją przez na przykład rządową instytucję. Ona koordynuje, skupia, pomaga i wspiera. Nie tylko finansowo, ale również siłą ludzką. Ona ma czas, a społecznik nie zawsze. Musi być ktoś, kto będzie to kontynuował. (W9)

Stabilność działania wiślanej sieci, ale też poszczególnych zaangażowanych podmiotów jest ściśle związana z możliwościami finansowania działań. Szczególnie mniejsze podmioty postrzegają przyszłą sieć współpracy wokół Wisły jako gwarant środków na realizację nadwiślańskich działań, który pozwoli choć w pewnym stopniu odciążyć organizacje z ciągłego pozyskiwania środków.

Pozyskanie środków finansowych jest tak czasochłonne, że nie mamy na to czasu. Na imprezę zrobioną domorosłymi metodami mam czas. Znajomi pomogą i robimy. Organizacja imprezy wymaga kilku tygodni, jak nie miesięcy przygotowań, ryzyka, że się tego nie dostanie. [...] brakuje mi kogoś kto będzie realizował projekty i je rozliczał z moją pomocą. Nasze stowarzyszenie pisze projekty samodzielnie, często brakuje 2 punktów, aby uzyskać dofinansowanie. (W12)

Definiując główne kierunki współpracy, **należy również uwzględnić aspekt szeroko pojętej edukacji i budowania poczucia tożsamości z Wisłą, przywiązania do rzeki jako lokalnego potencjału już od najmłodszych lat** (na przykład poprzez współpracę z placówkami edukacyjnymi). Sieć podmiotów skupionych wokół Wisły może stanowić znaczący zasób dla prowadzenia działań edukacyjno-informacyjnych i bezpośrednio włączających społeczności lokalne w poznawanie potencjału rzeki (np. spotkania nad rzeką, wyprawy eksploracyjne, materiały promujące Wisłę). Oddziaływanie przedsięwzięć może prowadzić do zmiany sposobu postrzegania Wisły przez mieszkańców i turystów oraz wykształcenia (już od najmłodszych lat) postawy poczucia współodpowiedzialności za cenny zasób, jakim jest rzeka.

Dla dzieci Wisła to jest obce środowisko. Nie można samemu wejść do wody. Brakuje wychowania, edukacji w tym kierunku. (W13)

Zdj. 6. Flisackie łodzie na Wiśle (źródło: FWW)

Najważniejsze ustalenia dotyczące zagadnień poruszanych w tej części raportu:

1. Największym wyzwaniem dla przyszłego zagospodarowania Wisły w regionie jest wypracowanie racjonalnego kompromisu odnośnie działań na rzece, pozwalającego na rozwój gospodarczy, ale jednocześnie niezagrażający naturze i minimalizujący koszty środowiskowe.
2. Podmioty zaangażowane w realizację badania wskazują, że Wisła w województwie kujawsko-pomorskim powinna być rozwijana przede wszystkim w kierunku zrównoważonej środowiskowo turystyki i rekreacji. W tym celu konieczne jest podjęcie licznych działań w zakresie infrastruktury, ale także przedsięwzięć miękkich zwiększających zainteresowanie Wisłą i kulturą nadwiślańską. Jedynie synergia działań infrastrukturalnych, edukacyjnych i kulturowych pozwoli na osiągnięcie pożądanego efektu wykorzystania Wisły jako potencjału turystycznego regionu.
3. Wisła i tereny nadwiślańskie mają duży potencjał do zbudowania produktu turystycznego opartego o sieć współpracy wielu podmiotów i miejscowości w regionie. W tym celu konieczne jest wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej w regionie wokół Wisły, a także wzmocnienie widoczności tych kierunków działań w strategiach rozwoju gmin położonych nad Wisłą, czego następstwem powinno być także silniejsze zaangażowanie lokalnych samorządów w realizację działań, w tym ich finansowanie.
4. Przy założeniu rozwoju Wisły w kierunku turystyczno-rekreacyjnym opartym o synergię i współpracę różnych podmiotów z regionu największym wyzwaniem jest skoordynowanie działań, współpraca międzyinstytucjonalna oraz wykształcenie koordynatora, lidera takiego przedsięwzięcia.

Kierunki rozwoju ważnych strategicznie obszarów zwykle formułowane są w różnego rodzaju dokumentach strategicznych i porozumieniach. Nie inaczej jest w przypadku Wisły na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego.

Jednym z najbardziej aktualnych dokumentów, który zawiera plany dotyczące rozwoju i wykorzystania potencjału Wisły w regionie jest **Strategia Przyspieszenia 2030+ rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego** przyjęta przez władze wojewódzkie pod koniec 2020 roku¹.

¹ https://kujawsko-pomorskie.pl/pliki/2020/planowanie/20201229_strategia/Strategia_Przyspieszenia_2030plus.pdf

Perspektywa województwa na Wisłę przedstawiona w strategii określa rzekę jako **niewykorzystany potencjał drogi wodnej i źródło energii odnawialnej**. Województwo od kilkunastu lat prowadzi działania na rzecz rozwoju Wisły w tym kierunku, co znalazło swoje odzwierciedlenie także w poprzednio obowiązującej strategii². Już wtedy zakładano realizację stopnia wodnego z elektrownią poniżej Włocławka, który miał zostać wykorzystany do nawadniania terenów rolniczych i zwiększenia bezpieczeństwa powodziowego terenów nadwiślańskich. Planowano także kontynuację działań na rzecz przywrócenia żeglowności na Wiśle, poprzez budowę platformy multimodalnej w rejonie Bydgoszczy i Solca Kujawskiego oraz rozwój transportu w relacjach z portami Trójmiasta. Energetyczne wykorzystanie Wisły planowano połączyć z realizacją celów transportowych (nowe przeprawy dla integracji powiatów prawo i lewobrzeżnych) i gospodarczych (zwłaszcza zagospodarowanie dla turystyki, sportu i rekreacji – w bezpośrednim sąsiedztwie dużych miast).

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego jest także zainteresowany **działaniami na rzecz użegłownienia rzeki**. Są to działania przewidziane w dokumentach krajowych, które przestrzennie dotyczą województwa głównie ze względu na przebieg przez jego teren międzynarodowych dróg wodnych E40 i E70 (E70 na odcinku Wisła – Odra wymaga ponownego wytrasowania ze względu na bardzo ograniczoną możliwość wykorzystania obecnego przebiegu). W obecnej strategii województwa mówi się także o tzw. dużej retencji oraz niwelowaniu zagrożeń powodziowych, które można osiągnąć przez odpowiednie gospodarowanie Wisłą. Strategia przewiduje, że w okresie jej obowiązywania realnie jest doprowadzenie do realizacji stopnia w Siarzewie oraz rozpoczęcie prac nad kolejnymi stopniami wodnymi.

Główne kierunki działań wokół Wisły sformułowane w strategii dotyczą:

- › promowania idei dziedzictwa wodnego województwa dla rozwoju społecznego i gospodarczego regionu,
- › podejmowania ogółu działań o charakterze gospodarczym (głównie turystycznym i rekreacyjnym), promocyjnym, edukacyjnym, tożsamościowym (w szerokim ujęciu tożsamości regionu, ale także ośrodków nadrzecznych, zwłaszcza nadwiślańskich), związanym z dziedzictwem transportu rzeczno.

Władze wojewódzkie podpisały także w 2016 roku deklarację w sprawie woli współpracy na rzecz rewitalizacji, rozwoju i wykorzystania potencjału gospodarczego dolnej Wisły z województwem pomorskim. Deklaracja ta zakłada współpracę na rzecz rozwoju transportu rzeczno przez rozbudowę infrastruktury w kierunku turystyki i żeglugi śródlądowej oraz wykorzystania rzeki jako źródła energii

2

https://www.mojregion.eu/files/dokumenty%20rpo/konkursy_nabory/3.1_Wspieranie%20wytwarzania%20i%20dystrybucji%20energii%20pochodzącej%20ze%20źródła%20odnawialnych_nr_102_30_05_2017/Strategia_rozwoju_województwa_kujawsko-pomorskiego_do_roku_2020_-_plan_modernizacji_2020+.pdf

z poszanowaniem środowiska przyrodniczego przy realizacji tych inwestycji. Założono także inwestycje w zakresie dalszej kaskadyzacji Wisły w celu ochrony przeciwpowodziowej i retencji.

Wydawać by się mogło, że kierunki zagospodarowania Wisły mają też duże znaczenie w lokalnych strategiach rozwoju miast i gmin położonych nad Wisłą w województwie. **Tymczasem w większości strategii (także Lokalnych Grup Działania Włocławka czy Torunia) rzeka pojawia się jedynie w części opisowej dokumentów, jako punkt lokalizacyjny poszczególnych miejscowości czy miast oraz jest wskazywana jako potencjał gmin, który wzmacnia ich walory przyrodnicze, zasób turystyczny i kulturowy czy dostępność komunikacyjną.** Szersze odniesienia do wykorzystania potencjału Wisły możemy odnaleźć jedynie w przypadku (obowiązujących) strategii Torunia, Bydgoszczy i Grudziądza.

W aktualnej strategii **Torunia nowym wyzwaniem jest wykorzystanie potencjału związanego z żeglugą śródlądową na Wiśle** poprzez planowane polepszenie warunków dla transportu multimodalnego na odcinku od Torunia w dół Wisły.

W strategii rozwoju **Bydgoszczy dostrzeżono potencjał Wisły, która jest elementem Bydgoskiego Węzła Wodnego** (tworzą go: Brda, Wisła, Kanał Bydgoski oraz struga Flis z mniejszymi dopływami). W dokumencie można odnaleźć konkretne kierunki wykorzystania Wisły: rewitalizacja nabrzeży, sukcesywna budowa i rozbudowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, projektowanie rozwiązań chroniących korytarze ekologiczne i kliny napowietrzające, łączenie terenów zieleni w zintegrowany system, ze szczególnym uwzględnieniem terenów przybrzeżnych.

Z kolei **Grudziądz w swojej strategii rozwoju wskazuje na działania, które podejmuje obecnie, aby wykorzystał potencjał Wisły:** *Pojawiające się w ostatnich latach inicjatywy mają na celu „przywrócenie” rzeki miastu. Stopniowo prowadzona jest rewitalizacja nabrzeży i rozbudowa małej infrastruktury, sprzyjającej rekreacji i wypoczynkowi nad rzeką. W zrewitalizowanym historycznym porcie Schulza stworzona została nowoczesna marina rzeczna (...). Interesującą ideą, może być uruchomienie tramwaju rzeczno, który mógłby stanowić uzupełnienie oferty turystycznej i komunikacyjnej miasta (Strategia Rozwoju Miasta Grudziądz na lata 2016-2023).* W dokumencie wprost ujmuje się Wisłę **jako silny czynnik prorozwojowy miasta i jego otoczenia, którego osiągnięcie jest możliwe przez wskrzeszenie i promocję ekologicznego transportu rzeczno i żeglugi śródlądowej na rzece i jej dopływach, rozwój infrastruktury i prowadzenie działań przybliżających rzekę mieszkańcom** (tamże).

Podmioty zaangażowane w realizację badania wskazują, że **Wisła w województwie kujawsko-pomorskim powinna być rozwijana przede wszystkim w kierunku zrównoważonej środowiskowo turystyki i rekreacji.** W celu rozwoju Wisły w tym kierunku **konieczne jest podjęcie licznych działań w zakresie infrastruktury, ale także przedsięwzięć miękkich zwiększających zainteresowanie Wisłą i kulturą nadwiślańską.**

Ważne jest **zwiększanie bezpieczeństwa oraz dostępności rzeki dla mieszkańców i społeczności, a także poprawa zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego terenów nadrzecznych** (patrz wykres poniżej).

Działania, które są konieczne do realnego rozwoju Wisły w zakresie turystyki i rekreacji zostały sformułowane przez badanych następująco:

- › rozpropagowanie szlaków rowerowych, które przebiegają przez województwo i tworzenie nowych tras rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą,
- › rozbudowa infrastruktury wędkarskiej,
- › rozbudowa infrastruktury do przemieszczania się Wisłą – slipy do wodowania, niewielkie przystanie,
- › rozbudowa infrastruktury do spędzania czasu nad Wisłą - pomosty, plaże, dojścia do Wisły, miejsca widokowe, trasy spacerowe, w tym na nadbrzeżach terenów zurbanizowanych,
- › upowszechnianie sportów wodniackich,
- › ochrona i przywracanie struktur historycznie związanych z rzeką,
- › zwiększenie intensywności działań na rzecz czystości wody w Wiśle,
- › prowadzenie działań społeczno-kulturalnych wokół Wisły.

Powinna powstać ścieżka rowerowo piesza przy Wiśle od Fordonu do Świecia. Byłoby cudownie jakby powstała ścieżka przez całe województwo przerywana przystankami rekreacyjnymi. Do tego mapa z ważnymi miejscami, informacjami historycznymi i przyrodniczymi. (W1)

Wisła w województwie kujawsko-pomorskim ma duży potencjał do zbudowania zintegrowanego produktu turystycznego, który mogą wspólnie zbudować liczne nadwiślańskie ośrodki. Można oprzeć go o popularne dzisiaj trendy związane z kulinariami, stworzyć ofertę dla osób spędzających czas aktywnie, ale także pomyśleć o osobach starszych i starzejącym się społeczeństwie kreując nadwiślańskie uzdrowiska.

Myślę, że przede wszystkim turystyka. To jest coś, co może Wisłę pchnąć do przodu. Z perspektywy przedstawiciela gminy, która nie ma gospodarki wodnej, wykorzystania wody na potrzeby gospodarcze, ale też z perspektywy wodniaka nie wydaje mi się, żeby Wisła była możliwa do wykorzystywania w twardych celach gospodarczych, tylko do transportu. Właśnie ze względu na uwarunkowania, które są w tej chwili, czyli brak wody, brak infrastruktury, pieniądze, które trzeba by było wpompować. Wisła powinna iść w stronę dzikości, a nie regulacji. Nie betonowania brzegów, tylko korzystania z tego, co się ma. (W4)

Jednym z elementów rozwoju turystycznego i rekreacyjnego terenów nadwiślańskich w regionie powinny być **działania edukacyjne - upowszechniające wiedzę o kulturze i dziedzictwie wiślanym** oraz

znaczeniu Wisły dla powstania i rozwoju miejscowości nad Wisłą, odbudowa nadwiślańskiej tożsamości i integracja społeczna wokół Wisły. Równie istotna jest edukacja dotycząca zasobów i zagrożeń wynikających z sąsiedztwa rzeki, zachowania rzek dla przyszłych pokoleń oraz ich roli w ekosystemie. Jedynie synergia działań infrastrukturalnych, edukacyjnych i kulturowych pozwoli na osiągnięcie pożądanego efektu wykorzystania Wisły jako potencjału turystycznego regionu.

Kluczowa w myśleniu o rozwoju Wisły i jej otoczenia jest równowaga. Dostrzegany jest potencjał gospodarczy rzeki, upatrywany głównie w transporcie rzeczonym (budowa portów przeładunkowych, żegluga pasażerska i towarowa, budowa stopni wodnych, która poprawi warunki tranzytowe) hodowli ryb i energii odnawialnej (budowa stopni i elektrowni wodnych). Jednocześnie jednak podkreślana jest konieczność zachowania bioróżnorodności i ochrony gatunkowej oraz krajobrazowej Wisły poprzez na przykład przywracanie terenów cennych przyrodniczo i zachowywanie jak najbardziej naturalnego charakteru rzeki (patrz wykres poniżej). Największym wyzwaniem dla przyszłego zagospodarowania Wisły w regionie jest wypracowanie racjonalnego kompromisu odnośnie działań na rzece, pozwalającego na rozwój gospodarczy, ale jednocześnie niezagrażający naturze i minimalizujący koszty środowiskowe. Potrzebne jest w związku z tym określenie obszarów o deficytach wody, które będą bezwzględnie chronione oraz możliwych do użytkowania np. przez przemysł (pobór wody), określenie możliwości i ograniczeń dla wykorzystania żeglugi towarowej jako alternatywnej formy transportu oraz parametrów dróg wodnych i dostosowania do nich taboru żeglugi. Konieczne jest także trzymanie w stanie nie pogorszonej udokumentowanej wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego. Istotne z punktu widzenia osób zaangażowanych w badanie jest także uregulowanie gospodarki wodnej poprzez podejmowanie skutecznych działań w zakresie retencji na Wiśle (które mogłyby być wykorzystane na przykład do nawadniania) i kontrolę nad populacją bobrów.

Druga tama na zaporze. Podniesie się poziom wód i będzie możliwość pływania statkami do Torunia i Siarzewa. (W14)

Powinien powstać park (co najmniej krajobrazowy) na odcinku Włocławek-Silno, który chroniłby cenne przyrodniczo i kulturowo obszary i który powinien koordynować rozwój przedsiębiorczości turystycznej i rekreacyjnej z poszanowaniem tych walorów, które ma chronić. (W11)

W dyskusji o kierunkach zagospodarowania Wisły w regionie widoczne są także stanowiska jednoznacznie przeciwne temu, które propagują władze regionalne – utworzenia z Wisły transportowego szlaku wodnego. Przedstawiciele przeciwnego stanowiska podkreślają, że roztokowy i naturalny charakter rzeki (tarasy zalewowe i łęgi wierzbowo-topolowe, zachowanie naturalnych morfologicznych cech: koryto rzeki, system tarasów zalewowych oraz ograniczające dolinę, wysokie

skarpy, starorzecza, mokradła i bagniska) oraz siedlisko ptaków w skali, która nie występuje nigdzie indziej w Polsce to jej największy potencjał. W kontrze do rozwoju Wisły jako szlaku transportowego pojawiają się postulaty dotyczące jej całkowitej renaturyzacji poprzez rozbiórkę zapory we Włocławku, usunięcie części regulacji brzegowych (ostróg), odtwarzanie połączeń starorzeczy z Wisłą oraz koryt bocznych, odsunięcie wałów przeciwpowodziowych od koryta rzeki i oddanie tym samym terenów zalewowych rzece.

Nie widzę możliwości wykorzystania Wisły do transportu, do ciężkich gałęzi gospodarczych. Wydaje mi się, że tylko turystyka wchodzi w grę. Ta rzeka idealnie się do tego nadaje. Energetyka nie ma racji bytu. Na płaszczyźnie turystycznej można jeszcze dużo zrobić. (W8)

Wisła jest tylko jednym elementem kujaw i wiara, że inwestycje techniczne na Wiśle umożliwią rozwój całemu regionowi jest ułudą. Wisła nie jest na tyle dużą rzeką, żeby mogła nakręcać rozwój całego regionu. W związku z powyższym, pieniądze przeznaczane na plany i inwestycje jak budowa zapory powinny być wydane na zrównoważony rozwój całego regionu. (W11)

Zdj. 7. Lasy łęgowe w okolicach Ciechocinka (źródło: FWW)

Jakie Pana/Pani zdaniem powinny być najważniejsze kierunki rozwoju i wykorzystania Wisły na odcinku województwa kujawsko-pomorskiego?

Wykres 8. Postrzegane kierunki rozwoju i wykorzystania Wisły w regionie (n=40)

W celu realizacji wizji Wisły jako znaczącej osi turystyczno-rekreacyjnej w regionie **potrzeba rozszerzenia grupy podmiotów działających wokół Wisły o te, mające wpływ na tworzenie polityki**. Konieczne jest stałe **uświadamianie urzędnikom i osobom decyzyjnym na regionalnych szczeblach znaczenia Wisły, współpraca z prasą i mediami w celu informowania o złych i dobrych praktykach w obrębie Wisły, budowanie świadomości wśród mieszkańców, rolników, wędkarzy i innych grup silnie związanych z rzeką**. Ważne jest też podejmowanie decyzji i działań, nie tyle na szczeblu wojewódzkim, co na poziomie gmin w obrębie województwa kujawsko-pomorskiego. Dzięki temu możliwe będzie realizowanie działań w mniejszej skali, za to łatwiej osiągalnych ze względu na mniejszy poziom skomplikowania inwestycji czy przedsięwzięć: włączanie miejsc położonych nad Wisłą w prace służb porządkowych gminy, inwestowanie nawet w drobną infrastrukturę, która pozwoli spędzać czas mieszkańcom nad Wisłą.

Przy założeniu rozwoju Wisły w kierunku turystyczno-rekreacyjnym opartym o synergię i współpracę lokalnych samorządów największym wyzwaniem jest skoordynowanie działań oraz współpraca

międzyinstytucjonalna. Potrzeba koordynatora, lidera takiego przedsięwzięcia. **Wśród potencjalnych podmiotów przewodzących wskazuje się organizacje turystyczne działające ponadlokalnie w regionie czy Wody Polskie, które powinny szczególnie zadbać o rozwój infrastruktury transportu rzeczno.** Obawę budzi poziom zaangażowania lokalnych samorządów, które niekoniecznie mogą widzieć interes w podejmowaniu działań wokół Wisły, szczególnie w mniejszych ośrodkach regionu (rozbudowa infrastruktury może nie przynosić wymiernych korzyści finansowych w turystyce) oraz wielość interesów podmiotów skupionych wokół Wisły, które trudno będzie pogodzić. Dostrzeganym zagrożeniem związanym z intensyfikacją działań wokół Wisły jest negatywny wpływ na środowisko i bioróżnorodność poprzez większą liczbę osób, które będą pojawiać się w otoczeniu Wisły.

Czy rozbudowa infrastruktury faktycznie przyniesie wymierne korzyści finansowe w turystyce? Miejscowość jest rejonem przejezdnym, ludzie się tu nie zatrzymują. (W13)

Jest to teren dziki. Jak zaczniemy coś tam robić, to będą śmieci, zwierzęta będą płoszone. Wisła jest ostoją dla zwierząt. Jest naturalna. (W6)

NA ZAKOŃCZENIE

Przygotowany raport pozwolił nam w szczegółowy sposób uchwycić społeczny wymiar funkcjonowania Wisły w województwie kujawsko-pomorskim. Zbiera w jednym miejscu oficjalne stanowiska dotyczące kierunków rozwoju Wisły w naszym regionie, które mają swoje odzwierciedlenie w dokumentach strategicznych i konfrontuje je z opiniami, potrzebami oraz zasobami podmiotów, które już dziś działają wokół rzeki stanowiąc o jej społecznym potencjale.

W podsumowaniu nie będziemy powtarzać głównych wniosków, które staraliśmy się zebrać na początku każdego z podrozdziałów raportu. Chcemy jednak podkreślić najważniejsze ustalenia szczególnie istotne dla celu realizowanego przez nas projektu *Wisła wciąga*: **budowania społeczności sojuszników Wisły oraz wzmocnienia i rozwoju działań podejmowanych na rzecz i wokół Wisły.**

Wiemy, że Wisła w naszym regionie i jej otoczenie posiada duży potencjał jako miejsce działań społecznych, kulturalnych, rekreacyjnych czy sportowych. Jednocześnie posiadane obecnie zasoby przez podmioty działające wokół Wisły pozwalają w głównej mierze na realizację drobnych inicjatyw o charakterze lokalnym, których skala oddziaływania jest niewielka i nie prowadzi do znaczącego wzrostu zainteresowania Wisłą oraz podejmowania nowych inicjatyw skoncentrowanych w otoczeniu rzeki. Dlatego też potencjał rozwoju współpracy wokół Wisły powinien być skierowany na wsparcie lokalnych organizacji i stowarzyszeń czy grup nieformalnych, a także samorządów. To wśród nich drzemie potencjał pokazania prawdziwie lokalnego i zróżnicowanego potencjału Wisły w regionie. Szerokie forum współpracy obejmujące nie tylko silnych wiślanych aktorów może także stanowić wsparcie dla mniejszych czy mniej doświadczonych podmiotów, dla których finansowanie działań i zasoby osobowe stanowią barierę w realizacji wiślanych działań.

Wśród naszych badanych panuje ogólne przekonanie co do tego, że potencjał Wisły w regionie jest niedostatecznie wykorzystany, a przedsięwzięć, które stanowią przestrzeń do kooperacji i wzajemnego poznania się wiślanych aktorów jest w regionie za mało. Nadwiślańskie społeczności nie są w żaden sposób zorganizowane - brakuje przestrzeni do dyskusji i zewnętrznego impulsu motywującego do podjęcia oddolnych inicjatyw.

Odpowiadając na te wyzwania raport kończymy w sposób otwarty, stwarzając możliwości podjęcia współpracy i wzmocnienia lokalnych inicjatyw wokół Wisły, które możemy wspólnie podjąć w ramach projektu *Wisła wciąga* oraz zapraszając do wspólnego budowania potencjału Wisły innymi kanałami.